

## MASOFAVIY TA'LIM IQTISODIYOTNI RAQAMLASHTIRISH SHAROITDAGI O'RNI VA AHAMIYATI

Axmedova Barno Abdiyevna

Qarshi muhadislik-iqtisodiyot instituti tadqiqotchisi

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7700532>

**Annotatsiya:** Ushbu maqolada ma'sofaviy ta'lim iqtisodiyotni raqamlashtirish sharoitida asosiy omil sifatida e'tirof etilgan va maqolada firkr mulohazalar keltirilgan.

**Kalit so'zlar:** Masofaviy ta'lim, ilmiy, pedagogic, axborot-kommunikatsiya, ta'lim jarayoni, ta'lim xizmati.

Masofaviy ta'limda Onlayn o'qitish kurslari quyidagi elementlarni o'z ichiga olgan holda o'quv dasturlarini diqqat bilan rejalashtirish uchun eng avvalo ta'lim muhiti muhim ahamiyatga ega. Onlayn o'quv muhiti deganda o'quvchilar onlayn-resursga kirish, onlayn kurs va aloqa uchun tizimlardan foydalanish, o'qituvchidan yordam olish va baho olish joylari tushuniladi. Odamlar qo'llab-quvvatlaydigan, tasalli beradigan va tasodifiy bo'lgan o'quv muhitida eng yaxshi bilimlarni o'rganadilar. Shunday qilib o'quv muhiti jismoniy, ishonch, hurmat, yordam va erkinlik kabi har tomonlama qulay bo'lishi kerak. Shu bilan birga, onlayn o'qitish muhiti ta'lim natijalariga katta ta'sir ko'rsatmaydi, ammo onlayn o'quv kursida tegishli o'quv muhitini yaratish imkoniyatiga ega.

Ikkinchidan kurslarni boshqarish tizimi - o'quvchilarni royxatdan o'tkazishni, onlayn o'qitish kurslari tarkibini yetkazib berishni, kuzatishni hamda testlar o'tkazishni osonlashtiradi. Shuningdek o'qituvchilar tomonidan olib boriladigan o'quv mashg'ulotlarini boshqarishga imkon berishi mumkin. O'qituvchiga onlayn kurs tarkibini nisbatan osonlik bilan yaratishga imkon beradigan va keyinchalik ushbu kursni o'qitish va boshqarishga imkon beradigan vositalar va namunalar to'plamini taqdim etadi, shu jumladan kursda o'rganuvchilar bilan turli xil o'zaro aloqalarni ta'minlashni o'z ichiga oladi.

Uchinchidan texnik infratuzilma - o'quv jarayoni natijalarini ta'minlashda texnologiya muhim rol oynaydi, chunki talabalar onlayn o'rganish muhitida ko'proq o'zaro aloqalarga ega bo'lib, muvaffaqiyatli bo'lishlari kerak. Universitetda onlayn kurslar uchun zamonaviy va mos keladigan transfer ma'lumotlariga ega bo'lgan qo'llab-quvvatlovchi sifatli texnologiyalar mavjud bo'lishi kerak.

Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro ta'sir jarayoni o'zaro ta'sir qiluvchi sub'ektlar o'rtasida tabiiy to'siqlar mavjudligi bilan murakkablashadi, ammo bu momentdan mohirona foydalanish mumkin. Pedagogik o'zaro ta'sir - bu maxsus tashkil etilgan jarayon bo'lib, uning natijasi o'qituvchi va o'quvchilarning xatti-harakatlari, faoliyati va munosabatlaridagi o'zaro o'zgarishlardir. Biz vositachining (kompyuterning) o'quv salohiyatini ochish haqida ketyapmiz, bu o'qituvchi va talabalar tomonidan yuqori samaradorlikka yordam beradi.

Biz V. Thurmond, K. Wambach, G.R. Konners va B.B. Frey pedagogik o'zaro ta'sirning bo'linishi haqida 4 tur bo'yicha masofaviy ta'lim shartlari: talaba - o'quv kursining mazmuni; talaba - talaba; talaba - o'qituvchi; talaba interfeys.

Grebenyuk T. B. va Bulan I. G. masofaviy ta'limda o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi pedagogik hamkorlik modelini ishlab chiqdi. Bu model asosida o'zaro ta'sirning birinchi turi "talaba - kurs mazmuni", talabaning o'zaro ta'siri va onlayn kurslarda taqdim etiladigan tarkibi, tarkibning ravshanligini o'z ichiga oladi. Bu erda vaqt va muhit ushbu o'zaro ta'sirning samaradorligi

darajasini belgilaydi.

Masofaviy ta'lim sharoitida mavjud ish uslublari va shakllarining xususiyatlarini tahlil qilish doirasida muallif kursida faol va interaktiv o'qitish usullaridan foydalanishga e'tibor qaratilgan. Universitet talabarlari o'qitishning muayyan usullaridan foydalanish bo'yicha o'z qarashlariga ega va shu munosabat bilan masofaviy ta'lim sharoitida o'zlarining amaliy ko'nikmalarini faoliyatga joriy etish imkoniyati mavjud. Bu borada faol va interfaol o'qitish usullari orqali o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi hamkorlikni tashkil etish amalga oshirilmoqda.

Gap bo'lajak o'qituvchining masofaviy ta'lim tizimi bilan o'zaro aloqada bo'lish qobiliyatini shakllantirish haqida bormoqda, xususan, ijodiy izlanish va o'zaro aloqaning yangi shakllarini amalga oshirishga qaratilgan tadqiqot faoliyatida, shu jumladan on-layn maslahatlar, oflayn maslahatlar, onlayn video. ma'ruzalar, off-line - video ma'ruzalar, interaktiv kompyuter video ma'ruzalar va seminarlar.

Onlayn maslahatlashuvlar lahzali xabar almashish tizimlari (WhatsApp, Viber, Telegram) yordamida talabalar va o'qituvchi o'rtasida umumiy chat yaratish orqali amalga oshiriladi. Bu o'qituvchi va talabalarining fikr-mulohazalarini qabul qilib, ma'lumotlarni bir zumda uzatishga yordam beradi. Konsultatsiyaning bu turidan talabalarga individual yondashishning bir qismi sifatida ham foydalanish mumkin. Oflayn maslahatlashuvlarda o'quv jarayoni ishtirokchilari elektron pochtdan foydalanadilar. Raqamli iqtisodiyot sharoitlarida masofaviy ta'lim yashash joyidan, mehnat faoliyati mavjudligi yoki yo'qligidan qat'i nazar, aholining keng qatlamlari uchun ta'limni sifatini oshirish hisoblanadi. Shu jumladan, oliy ma'lumot olish imkoniyatini ta'minlashi, mehnat bozoridagi vaziyatning o'zgarishiga tezda javob berish, universitetning pedagogik, ilmiy va insoniy salohiyatidan maksimal darajada foydalanish imkonini beradi.

Ta'lim jarayonida axborot-kommunikatsiya texnologiyalarini (AKT) rivojlantirishning zamonaviy jahon tendensiyalari asosiy tendensiya ommaviy bakalavriat g'oyasini amalga oshirish yo'nalishi ekanligini ko'rsatmoqda. Ushbu tamoyilni amalga oshirish ochiq ta'lim texnologiyalaridan foydalanishdan iborat bo'lib, ular ta'lim jarayoni ishtirokchilarining o'zaro munosabatlarini tarmoq tashkil etishga asoslangan.

Shu o'rinda shuni ta'kidlash joizki, zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining rivojlanishi bilan masofaviy ta'lim tamoyillarini qo'llash dolzarb bo'lib bormoqda. Asosiy omillardan biri - katta hajmdagi ma'lumotlar bilan ishlash zarurati. Bu ularni qayta ishlash, tahlil qilish, saqlash va tezkor uzatishni nazarda tutadi. Bu masofaviy ta'lim texnologiyasida Internetdan foydalanishning dolzarbligini oldindan belgilab beradi. Tadqiqot shuni ko'rsatadiki, kommunikatsiya texnologiyalari asosida ta'lim olgan aholi asosan internetdan keng foydalanish imkoniyati mavjud mamlakatlarda joylashgan.

Shu boisdan shunday xulosa qilishimiz mumkinki, tarmoqli ta'lim texnologiyalari tarqalishining asosiy omillaridan biri bu Internet tarmog'idan foydalanish va shunga mos ravishda universitet xodimlari va talabalarining ma'lumotlar bazalari va global tarmoqlarga ega bo'lgan malakalaridir.

Ta'kidlash joizki, respublikada ko'rsatilayotgan ta'lim xizmatlari sifatining mintaqalar bo'yicha mavjud darajasi hali ham sezilarli farqlarga ega, bu esa shunga mos ravishda differentsiatsiyani keltirib chiqaradi. ta'lim tizimining ijtimoiy-iqtisodiy samaradorligi. Shunga asoslanib, zamonaviy innovatsion ta'lim texnologiyalaridan foydalanish mamlakat oliy o'quv yurtlarida ta'lim sifati darajasidagi tengsizlikni minimallashtirishga erishish imkonini beradi.

Ta'lim xizmatlarini ko'rsatish samaradorligi, qoida tariqasida, ikki jihatdan ko'rib chiqiladi. Birinchi yo'nalish - xizmatning ichki holatini, jumladan, professor-o'qituvchilarning malakasi, ta'lim va ta'lim kabi omillarni baholash.

uslubiy materiallar, dasturiy va texnik vositalar;

ta'lim muassasasining faoliyat ko'rsatish shartlarini belgilovchi o'quvchilar kontingenti, ta'lim muassasasining mavjud infratuzilmasi, ichki va tashqi muhit holati.

Ikkinchi yo'nalish ta'lim xizmatlariga bo'lgan talab va taklif darajasini baholashdan iborat bo'lib, bu ta'lim xizmatlari sifati va bitiruvchilarning mehnat bozoriga kirib borish qobiliyatiga bog'liq. Milliy (mintaqaviy) va xalqaro miqyosda baholashni o'tkazish muhimdir. Bizning fikrimizcha, ta'lim xizmatlarini ko'rsatishni optimallashtirishga erishish uchun ikkala yo'nalishni ham hisobga olish zarur. Bu, ayniqsa, masofaviy ta'lim texnologiyasi uchun to'g'ri keladi.

Hozirda ko'plab tortishuvlarning mavzusi Internetda o'tkaziladigan kurslarning ko'payishi yoki yo'qligi va ushbu texnologiyadan foydalanish an'anaviy sinf formatidagi muhitga aylantirganmi? Degan savolga javob berishga to'g'ri keladi.

Videoxostingdan foydalanish ma'lumotni translyatsiya qilish imkonini beradi, lekin o'zaro aloqa chatdagi sharhlar orqali amalga oshiriladi.

Masofaviy ta'lim kontekstida o'qitishning navbatdagi usuli bu off-layn videoma'ruzalar yoki multimedia vositalaridan foydalangan holda yozib olingan videoma'ruzalardir. Oflayn videoma'ruzalar ma'ruzalarni qulay vaqtda tinglash, ma'lum mavzularga qayta-qayta qaytish imkoniyatini beradi.

Sinxron slayd-shou bilan interaktiv kompyuter videoma'ruzalari alohida o'rin tutadi. Ushbu dastur kompyuter ekranida o'qituvchining video tasviri va slayd oynasi bilan oynani ko'rsatishga imkon beradi, bu video ketma-ketlikning ijro etish fragmentiga muvofiq avtomatik ravishda o'zgaradi. Ushbu usulning afzalligi - giperhavolalar yordamida videoma'ruza mazmunini navigatsiya qilish vositalarining mavjudligidir.

Seminarlar on-line texnologiyalari (Zoom, Skype, Chat) yordamida o'tkaziladi. Bunday holda, kursning eng muhim va murakkab mavzularini muhokama qilish mumkin bo'ladi.

Ushbu maqolaning maqsadi Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro ta'sir o'quv jarayonining ajralmas qismi bo'lib, o'qituvchi va talabaning o'zaro ta'siri bo'lib, masofadan turib amalga oshiriladi va avtomatlashtirilgan ta'lim tizimi vositachiligida amalga oshiriladi. Pedagogik o'zaro ta'sirni tashkil qilish uchun faollik, xabardorlik, ikki tomonlama sub'ekt-sub'ekt munosabatlari bilan tavsiflangan funksional-rol va shaxsiy o'zaro ta'sirni birlashtirish muhim ahamiyatga ega, uning natijasi ushbu o'zaro ta'sirning qo'shma maqsad va vazifalarini aniqlashdir. Masofaviy ta'limning aniqlangan xususiyatlari o'qitish usullaridan (faol va interaktiv - ishbilarmon o'yin, aqliy hujum, master-klass, keys usuli va boshqalar) foydalanish imkoniyatini beradi, bu esa to'liq pedagogik o'zaro ta'sir qilish imkonini beradi. Masofaviy ta'lim kontekstida, shuningdek, foydalanish tavsiya etiladi: on-layn maslahatlar, oflayn maslahatlar, on-line-video ma'ruzalar, off-line- videoma'ruzalar, interaktiv kompyuter video ma'ruzalari, seminarlar tashkil qilishdan iborat. An'anaviy ta'lim shakli doirasida repetitorlik g'oyalarini amalga oshirish mumkin va muvaffaqiyatni tasdiqlovchi bunday amalga oshirishning ma'lum tajribasi mavjud. Rassoxin A.A., oliy o'quv yurtlarida talabalarga repetitorlik yordamini rivojlantirish istiqbollari ko'rsatib, qayd etadi - talabalar, bu

ikkinchisining shaxsiy o'sishiga hissa qo'shadi.

Masofadan o'qitish bu yangi ta'lim yo'nalishlaridan biri bo'lib akademik muassasalarda keng qo'llaniladigan o'quv yondashuv. O'qitishning aksariyati onlayn rejimida amalga oshiriladi. Masofaviy ta'lim texnologiyalari o'quv resurslarini o'qituvchilar tomonidan kurs o'rganuvchilariga masofadan yetkazib berishga imkon beradi. Bu o'quv texnologiyalarining o'zi yoki onlayn pedagogik usullarda qo'llanilishi mumkin. Masofaviy ta'lim afsaliklari:

- 24 soat davomida ma'lumot olish;
- zamonaviy materiallar;
- o'z-o'zini o'rgatish;
- o'z ixtiyoriga ko'ra moslashtirilgan kurslar;
- iqtisodiy samaradorlik;

Masofaviy ta'limga tez o'tish ta'lim jarayonining barcha ishtirokchilariga ta'sir qildi. Birinchidan, universitetning butun professor-o'qituvchilari talabalar bilan onlayn ishlashga majbur. Agar dastlab o'qituvchining DOTdan foydalanish bilan ishlash istagi inobatga olingan bo'lsa, endi global pandemiya sharoitida bu istisno qilinadi. Shuning uchun ko'plab o'qituvchilar yangi ish sharoitlariga tayyor emas edilar. Ikkinchidan, ko'plab talabalar shunga o'xshash qiyinchiliklarga duch kelishdi, chunki masofaviy ta'lim sharoitida barcha fanlarni o'rganish mumkin emas.

Mazkur tadqiqot doirasida masofaviy ta'limga o'tishga jamoatchilik va professor-o'qituvchilarning munosabati bilan bog'liq savollarga javob olish imkonini yaratgan so'rovnoma o'tkazildi.

Masofaviy ta'limdan foydalanishda nazorat tizimini tanlash va joriy etish o'qituvchi tomonidan ham hal qilinishi kerak bo'lgan muhim masaladir [14]. O'zaro hamkorlik orqali o'qituvchilar har bir talabaning ehtiyojlariga individual yondashuvni ta'minlashi mumkin.

Shunga asoslanib, o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi o'zaro munosabatlarni quyidagicha ko'rib chiqish mumkin:

- ularning faoliyati munosabatlari (H.I.Liimets;
- ularning birgalikdagi faoliyati (B.P.Bitinas, S.E.Xose [18]);
- birgalikdagi faoliyatning alohida turi;
- qo'shma faoliyatni tashkil etishning maxsus usuli.
- Andreeva A.D. pedagogik o'zaro ta'sir jarayonida u ikki tomonni ko'radi - funktsional-rol

va shaxsiy.

Balashova E.D. o'z tadqiqotida zamonaviy pedagogik o'zaro ta'sir asos bo'lgan asosiy tamoyillarni belgilaydi:

- sherikning shaxsiy manfaatlarini qabul qilish;
- jamoaviy ish;
- rivojlanish uchun nozik rag'batlarni yaratish san'ati.

Masofaviy ta'lim hozirgi kunda oliy o'quv yurtlarning Internetda o'rganish strategiyasining bir qismi sifatida muvaffaqiyatga erishish omillari borligini tushuntirishga yordam beradi. Iqtisodiyotning jadal rivojlanishi ilm-fanni ta'lim sohasida yangi imkoniyatlar izlashga undamoqda. Va ta'lim, shunga ko'ra, jamoatchilik talabiga javoban, o'ziga xos xususiyatlar va cheklovlarga ega bo'lgan yanada moslashuvchan va dinamik o'quv jarayoniga aylanadi.

Bu masofaviy ta'limning yana bir xususiyati – jarayonning har bir ishtirokchisi uchun qulay vaqtda, bir-biridan mustaqil ravishda ma'lumotlarni uzatish va qabul qilish imkonini beruvchi aloqaning asinxron turi". Bir tomondan, bu talaba uchun qulay - kunning istalgan vaqtida o'qish qobiliyati o'qituvchi bilan yozishmalarga to'sqinlik qilmaydi.

Olib brogan tahlillarimiz shuni kursatdidki masofaviy ta'limning afzalliklari bilan bir qatorda kamcylilari ham mavjud. Masalaning nazariy tahlili quyidagi kamchiliklarni aniqlash imkonini berdi:

-talabaning mustaqil ishi va professor-o'qituvchilar tomonidan nazoratning tartibsizligi tufayli ta'lim sifatining pasayishi;

-o'quv jarayonini individuallashtirishning yo'qligi;

-o'qituvchi va talaba urtasida maqsadli o'zaro ta'sir tizimining yo'qligi;

–Internetga doimiy kirish va etarli texnik jihozlarga bo'lgan ehtiyoj;

–universitetdan hududiy uzoqlik va o'qituvchiga istalgan qulay vaqtda savol bera olmaslik;

– taqdim etilgan materialning yozma talqinining mavjudligi, og'zaki qobiqning yo'qligi.

Keyingi xususiyat o'qituvchining yangi mehnat sharoitlariga moslashish jarayoni bilan bog'liq. Bu an'anaviy pedagogik texnika. U o'qituvchiga keraksiz bo'lib qoladi yoki o'zgarishlarga uchraydi. Aynan shu savol, javobni har bir o'qituvchi o'zi izlashi kerak. Ishning yangi shakllari va usullarini doimiy pedagogik izlanish o'qituvchining kundalik ish yukiga yuklanadi. Natijada, bu masala yoki umuman hal etilmagan yoki qo'llaniladigan ish shakllari kurs maqsadlariga mos kelmaydi.

Ushbu maqolada ta'lim sifatini oshirish maqsadida , ob'ektning predmeti va gipotezalari ishlab chiqilgan:

-masofaviy ta'lim sharoitida ta'lim jarayoni sub'ektlarining pedagogik o'zaro ta'sirini nazariy asoslash;

-pedagogik o'zaro hamkorlikni amalga oshirishning aniqlangan xususiyatlarini hisobga olgan holda, masofaviy ta'lim sharoitida o'qitish usullarini belgilash;

-masofaviy ta'lim sharoitida ta'lim jarayoni ishtirokchilarining pedagogik o'zaro ta'siri xususiyatlarini ochib beruvchi mualliflik kursini ishlab chiqish, modulni aprobatasiya qilish bo'limi o'tkazish va uning pedagogik o'zaro hamkorlikdagi samaradorligini aniqlash;

-masofaviy ta'lim sharoitida samarali pedagogik hamkorlik bo'yicha uslubiy tavsiyalar ishlab chiqish.

Masofaviy ta'lim kontekstida o'zaro hamkorlikni samarali amalga oshirish uchun quyidagilarga yordam beradigan muayyan shart-sharoitlarni yaratish kerak:

– o'quv jarayonining barcha ishtirokchilarini vazifalarni muhokama qilish va bajarishda faol jalb qilish;

– hamkorlikda tadqiqot ishlarini tashkil etish;

– doimiy aloqani amalga oshirish (sinxron va asinxron aloqa vositalari);

– empatiya va fikrlashni rivojlantirish.

Bespalko V.P. kompyuterni "o'qituvchi bilan bir qatorda o'quv va ta'lim jarayonining ishtirokchisi deb hisoblash mumkin". Albatta, biz texnik yordam sifatida kompyuterni o'z ichiga

olgan avtomatlashtirilgan o'quv tizimi haqida gapiramiz.

Ko'p qirrali o'quv faoliyati samaradorligini oshirish bilan bog'liq yagona maqsadli yo'nalish bilan birlashtirilgan ushbu ilmiy fanlarni uyg'unlashtirish, o'zaro moslashtirish va o'zaro boyitish nafaqat o'z-o'zidan qiyin, balki ta'lim uchun yangi vazifadir".

Masofaviy ta'lim texnologiyalari axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda talabalar va o'qituvchilar o'rtasidagi o'zaro munosabatlar jarayonini tashkil etishga qaratilgan. Ushbu kontekstdagi "o'zaro ta'sir" kalit so'zi o'qituvchi va talaba tomonidan o'quv jarayonini amalga oshirishning muvaffaqiyatini belgilaydi va ta'kidlaydi. Masofaviy ta'lim texnologiyalaridan foydalangan holda o'quv jarayoni ishtirokchilarining uyushgan o'zaro ta'siri bilim olishning asosiy va muhim omilidir. Masofaviy ta'limni amalga oshirish uchun asos bo'ladigan noyob ta'lim mazmunini yaratish, masofaviy ta'lim uchun metodik jihozlarni ishlab chiqish va o'qituvchilar uchun maxsus tayyorgarlik zarurligini tushunish muhimdir.

Chet ellik tadqiqotchilarning ishlari masofaviy ta'limning rivojlanishiga hissa qo'shdi. B. Xolmberg tadqiq etilayotgan masala sohasidagi ilk nazariyotchilardan biridir. Muallif o'zining eng mashhur asari - Empatiyaga asoslangan masofaviy ta'lim nazariyasida e'tiborni "didaktik" sifat-doshidan tushunchaga qaratadi. M.G.Mur masofaviy ta'limni "o'quv faoliyati o'quv faoliyatidan alohida amalga oshiriladigan o'qitish usullari majmui" deb ta'riflagan... shunday qilib, o'quvchi va o'qituvchi o'rtasidagi aloqani bosma, elektron, mexanik va boshqa vositalar yordamida osonlashtirish mumkin". Kelajak, - deb yozadi B.S. Gershunskiy, - har bir insonning shaxsiy fazilatlarini, uning bilimlari, ko'nikmalari, dunyoqarashi va xulq-atvori ustuvorligini, shuning uchun pirovard natijada jamiyatning, umuman tsivilizatsiyaning iqtisodiy, axloqiy, ma'naviy salohiyatini oldindan belgilab beradi" [30]. Ta'limni axborotlashtirish ta'limning yangi shakllari uchun moddiy-metodik asos yaratadi. Bunday shakllardan biri masofaviy ta'limdir.

O'quv jarayoniga axborot texnologiyalarining faol joriy etilishi o'z yechimini kutayotgan ko'plab savollarni tug'dirdi. Ko'pgina ilmiy jamoalar (E.S.Po'lat, M.Yu.Buxarkina va M.V. Moiseeva, masofaviy ta'lim sohasidagi mutaxassislar paydo bo'layotgan muammolar bo'yicha o'z qarashlarini taklif qiladilar, DLning aniq ta'rifi haqida gapiradilar, mavjudlarini tizimlashtiradilar. bunday texnologiyalar bilan tajriba. Y.Vays boshchiligidagi mualliflar jamoasi qoralama bo'limini ishlab chiqdi. Masofaviy ta'lim o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi masofani nazarda tutadi, bu masofa texnologik resurslardan foydalanish orqali to'ldiriladi.

G. Kearsli va M. Mur quyidagi ta'rifni taklif qiladilar.

"Masofaviy ta'lim - bu o'quv rejasiga muvofiq tashkil etilgan ta'lim bo'lib, u odatda boshqa joyda amalga oshiriladi o'qituvchining joylashuvi va natijada o'quv rejasini tuzishning maxsus metodikasi, maxsus o'qitish usullari, maxsus aloqa usullari va texnologiyalari, shuningdek, maxsus tashkiliy-ma'muriy tuzilmani talab qiladi". Masofaviy ta'limning axborot-ta'lim muhiti - foydalanuvchilarning ta'lim ehtiyojlarini qondirishga yo'naltirilgan ma'lumotlarni uzatish vositalari, axborot resurslari, o'zaro aloqa protokollari, texnik, dasturiy ta'minot va tashkiliy-uslubiy ta'minotning tizimli tashkil etilgan majmuidir". Ta'lim - bu bilim, ko'nikma va malakalarni egallashning maxsus tashkil etilgan jarayoni, ta'lim esa shaxsni o'qitish, tarbiyalash va rivojlantirish natijasidir. A.A. Andreev ushbu ta'rifni axborot texnologiyalari va telekommunikatsiyalar yordamida tashkil etilgan masofaviy ta'lim resurslari va o'quv fanlari bilan o'zaro ta'sir qilish orqali ta'lim olish deb hisoblaydi. Yu.V. Golovanova, masalan, jamiyat

taraqqiyotining texnologiya sohasidan axborot sohasiga o'tish jarayonini qayd etadi va axborot sohasini doimiy ravishda yangilanib turadigan va o'zgarib turadigan asosiy bilimlar va innovatsion ma'lumotlarning kombinatsiyasi sifatida ko'rib chiqadi.

Masofaviy ta'limning o'quv amaliyoti axborot texnologiyalari tomonidan taqdim etilgan imkoniyatlarga asoslanadi, ayniqsa bilimlarni uzatishning turli usullarini amalga oshirish va o'quv jarayoni sub'ektlari bilan o'zaro ta'sir qilish imkonini beradi.

Usbekistonda masofaviy ta'limning yagona tizimini yaratish va rivojlantirish kontseptsiasining qabul qilinishi masofaviy ta'lim muammosining ilmiy adabiyotlarda keng yoritilishiga yordam berdi. "Uzbekiston ta'lim to'g'risida" gi qonun "elektron ta'lim" va "masofaviy ta'lim texnologiyalari" kabi tushunchalarning talqinini beradi. Kontsepsiya "masofaviy ta'lim" atamasining birinchi rasmiy ta'rifini o'z ichiga oladi, uning asosiy tamoyillarini tavsiflaydi. Masofaviy ta'limdan foydalanish imkoniyatlarining qonunchilikda mustahkamlanishi oliy ta'lim muassasalarida masofaviy ta'lim tizimini joriy etish bo'yicha nazariy va amaliy tajriba to'planishiga xizmat qiladi.

Masofaviy ta'lim ta'lim sohasida innovatsiya mustahkam o'rin egallaydi va an'anaviy ta'lim shakllari bilan bir qatorda oliy ta'limning raqobatbardosh shakliga aylanadi. Ushbu ta'lim shaklidan foydalanishning afzalliklari aniq:

Hozirgi vaqtda ta'lim jarayoniga qo'yiladigan barcha talablarga javob beradigan barcha turdagi ta'lim shakllarini izlashga jiddiy e'tibor qaratilmoqda. Masofaviy ta'lim ta'limning etarlicha samarali shakli sifatida tan olingan. Shu bois, dunyodagi turli holatlar va fors-major holatlarga qaramay, o'z samaradorligini saqlab qola oladigan yagona ta'lim shakli sifatida masofaviy ta'limga e'tibor qaratilmoqda. Ammo kompyuter muhitida an'anaviy ish shakllari va usullarini amalga oshirishning qiyinchiliklari aniq va yangi echimlarni izlashni talab qiladi. Universitet talabalari o'zlarining kasbiy faoliyatida masofaviy ta'limdan foydalanishga duch kelishadi va qiyinchiliklarga duch kelishadi. Professor-o'qituvchilarga qo'yiladigan barcha talablarni qondirish uchun universitetda masofaviy ta'limda ishlash ko'nikmalarini egallash uchun allaqachon shart-sharoitlarni yaratish kerak [40]. Butun ta'lim tizimini takomillashtirish uchun o'qituvchilarni masofaviy ta'lim sharoitida faoliyatga tayyorlash zarurligi aniqlandi.

Ushbu tadqiqot doirasida ta'riflarga aniqlik kiritildi

"masofaviy ta'lim" va "pedagogik o'zaro ta'sir". Masofaviy ta'limning butun mohiyatini aks ettiruvchi atama ushbu tadqiqot uchun asos sifatida qabul qilindi. Bu o'qituvchi va talabalarning hududiy tarqoqligi bilan zamonaviy axborot va telekommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda barcha o'quv jarayonlari amalga oshiriladigan treningdir. Masofaviy ta'limning axborot-ta'lim muhiti muhim rol o'ynaydi, bu ma'lumotlarni uzatish vositalari, axborot resurslari, o'zaro ta'sir protokollari, apparat, dasturiy ta'minot va tashkiliy-metodik ta'minot, foydalanuvchilarning ta'lim ehtiyojlarini qondirishga qaratilgan. Kompyuter texnik komponent vazifasini bajaradigan avtomatlashtirilgan ta'lim tizimi masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlikni tashkil etish uchun shart-sharoitlarni ta'minlaydi.

Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlik qo'yilgan ta'lim vazifalarini hal qilishga qaratilgan maxsus tashkil etilgan jarayon sifatida qaraladi. Masofaviy ta'lim sharoitida o'zaro hamkorlikni tashkil etish professional ko'nikmalar va muhim vaqt resurslarini talab qiladi.

Agar barcha ta'lim faoliyati o'qituvchining o'quvchilarga ta'sirini rivojlantirish strategiyasi asosida amalga oshirilsa, bu jarayon maqsadga muvofiq tashkil etilishi kerak bo'lsa samarali bo'ladi.

Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro ta'sir pedagogik amaliyotda o'rganilmagan daqiqalarning mavjudligini ko'rsatadigan xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Ular orasida:

- o'quv jarayonini texnik tashkil etish;
- aloqaning asinxron turi;
- masofaviy ta'lim sharoitida ishlash va o'qishga uzoq muddatli moslashish;
- talabalarining mustaqil ta'lim ulushini oshirish;
- o'qituvchi uchun o'quv jarayonini repetitor tomonidan qo'llab-quvvatlash

shaklida qo'shimcha vazifalarning paydo bo'lishi.

Ushbu muammolarning har biri o'zi bilan masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro ta'sirga imkon beradigan usul va vositalarni tanlashni belgilaydigan maxsus vazifalarni bajaradi.

Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlik samaradorligini oshirishga xizmat qiluvchi o'qitish usullari aniqlandi. Faol va interaktiv o'qitish usullari (ishbilarmon o'yin, aqliy hujum, master-klass, keys usuli va boshqalar) alohida o'rin tutadi.

Shuningdek, o'qituvchi va talabalarining hududiy tarqoqligi sharoitida o'zaro munosabatlarning o'ziga xos xususiyatlarini aks ettiruvchi usullar - onlayn konsultatsiyalar, oflayn konsultatsiyalar, on-layn videoma'ruzalar, oflayn videoma'ruzalar, interaktiv kompyuter videoma'ruzalari, seminarlar.

Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlikni tashkil etishda o'qituvchining faoliyatini tahlil qilish asosida masofaviy ta'lim sharoitida o'zaro hamkorlikning beshinchi turi - "o'qituvchi - masofaviy ta'lim tizimi" aniqlandi. Bu samarali o'quv jarayonini yaratish uchun barcha besh turdagi o'zaro ta'sirlarni jamlash muhimligi to'g'risida xulosa chiqarishga olib keldi.

“Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlikning o'ziga xos xususiyatlari” mualliflik kursining yaratilishi yangi o'quv sharoitida muvaffaqiyatli faoliyat yuritish uchun zarur bo'lgan pedagogik o'zaro hamkorlikni amalga oshirish uchun amaliy ko'nikmalarni egallashga yordam beradi. Kurs shunday tuzilganki, u masofaviy ta'lim kontekstida o'qituvchi faoliyatining barcha asosiy xususiyatlarini aks ettiradi, masofaviy ta'limning mohiyatini ochib beradi va pedagogik o'zaro hamkorlikni tashkil etishda birlamchi tajriba orttirishga qaratilgan, chunki u o'rganishni ikkalasini ham birlashtiradi. an'anaviy format va kompyuterdan foydalanish. Onlayn rejimda ishlashning faol va interaktiv usullari o'quvchilarning bilimlarini kasbiy faoliyatning real sharoitlariga yaqinlashtirishdan iborat[41].

O'qitishning faol va interaktiv usullarini qo'llashning xilma-xilligi o'quv jarayonini qiziqish va motivatsiya uchun ishning shaxsiy ahamiyatli shakllari (virtual laboratoriya, keys usuli, vazifalar-simulyatorlar, muhokamalar) bilan to'ldiradi. Mualliflik kursining amaliy material mazmuni jihatidan ahamiyatli va keng qamrovli modullaridan biri “Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro ta'sir” modulidir.

Talabalar turli xil o'zaro ta'sir usullari orasida harakat qilish va masofaviy ta'lim formatidagi mehnat sharoitlariga an'anaviy ta'lim doirasida pedagogik o'zaro hamkorlikni tashkil etish shakllarini moslashtirish imkonini beradigan zarur ma'lumotlarni oladi.

Universitet talabarlari o'qitishning muayyan usullaridan foydalanish bo'yicha o'z qarashlariga ega va shu munosabat bilan masofaviy ta'lim sharoitida o'zlarining amaliy ko'nikmalarini faoliyatga joriy etish imkoniyati mavjud. Bu borada faol va interfaol o'qitish usullari orqali o'qituvchi va talabalar o'rtasidagi hamkorlikni tashkil etish amalga oshirilmoqda.

"Psixologik-pedagogik ta'lim" o'quv yo'nalishining 4-kurs talabarlari bilan "Masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlikning o'ziga xos xususiyatlari" mualliflik kursining samaradorligini aniqlash maqsadida kursda ishlab chiqilgan sinflar bo'yicha kesim amalga oshirildi. , bu quyidagi ko'rsatkichlarda ijobiy tendentsiyani aks ettirdi:

"ishtiyoq", "mustaqillik", "professional moslashuvchanlik",

"kasbiy o'zini o'zi anglash", "aloqa", "kognitiv ehtiyojlar" va "ijodiy yo'nalish".

Turli xil ish shakllarining (an'anaviy ta'lim va masofaviy ta'lim formati) uyg'unligi tufayli talabalarga pedagogik hamkorlikda tajriba orttirish imkoniyati beriladi, masofaviy ta'limga adekvat munosabat shakllanadi, o'qituvchining o'qitishdagi vazifalari haqida aniq tushuncha shakllanadi. Bunday sharoitlar. Kursni universitetning o'quv jarayoniga tatbiq etish sharti bilan talabalar uzoq muhitda pedagogik hamkorlikni tashkil etishning asosiy ko'nikmalariga ega bo'ladilar.

O'qitish va ularning kasbiy mahoratini oshirish. Kesish natijasi ishlab chiqilgan mualliflik kursining samaradorligini tasdiqlaydi.

Yuqorida aytilganlar tadqiqotda qo'yilgan vazifalar hal qilingan va maqsadga erishilganligini ta'kidlash imkonini beradi.

O'tkazilgan tadqiqot masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlikni tashkil etish bilan bog'liq barcha muammolarni hal qila olmaydi. Tadqiqot jarayonida olingan xulosalar pedagogik o'zaro hamkorlikni tashkil etishda interfaol o'qitish usullarining tarbiyaviy imkoniyatlarini aniqlash, masofaviy ta'lim sharoitida pedagogik o'zaro hamkorlikni yanada chuqurroq o'rganish zarurligini ochib beradi.

O'qitish metodlarining didaktik imkoniyatlari to'liq ochib berilsa, undan samarali pedagogik hamkorlikni tashkil etish, shuningdek, o'qitish usullarini masofaviy ta'limga moslashtirish mexanizmlarini o'rganish mumkin bo'lsa, tadqiqotning amaliy ahamiyati chuqurroq bo'ladi.

### References:

1. Mukhitdinov Khudoyar Suyunovich, Axmedova Barno Abdiyevna. Econometric modeling and forecasting of educational services to the population of the region. To Secure Your Paper As Per UGC Guidelines We Are Providing A Electronic Bar Code. Volume 10, Issue 01, Pages: 241-251. ISSN 2456 – 5083. 2021/1
2. H.S.Muxitdinov, Sh.H. Muxitdinov, L.N. Khudoyorov, F.A. Norqobilova , M.R.Ochilov. " Econometric Modeling Of Public Service Networks" PSYCHOLOGY AND EDUCATION (2020) 57(8): 625-632 ISSN: 00333077. Article Received: 18 October 2020, Revised: 3 November 2020, Accepted: 24 December 2020. [www.psychologyandeducation.net/](http://www.psychologyandeducation.net/)
3. Мухитдинов.Х.С., Раҳимов А.Н., Мухитдинов.Ш.Х. Аҳолига хизмат кўрсатиш тармоқларини имитацион моделлаштириш "Иқтисодиёт ва таълим" илмий-амалий журнал №3 Тошкент-2020. –Б.151-153

4. Барно Абдиевна Ахмедова, Raqamli iqtisodiyotda ta'lim xizmatlarini takomillashtirish., O'ZBEKISTONNING YANGI TARAQQIYOT DAVRIDA TA'LIM-TARBIYA VA ILM-FAN SOHALARINI TAKOMILLASHTIRISH MUAMMOLARI, 2022/5, Страницы 644-646
5. Abdievna, Axmedova Barno. "USE OF PROGRAMMING LANGUAGES IN SOLVING TECHNICAL PROBLEMS."
6. Akhmedova, Barno. "Ways To Improve The Quality Of Educational Services Using ICT." *Eurasian Journal of History, Geography and Economics* 8 (2022): 34-38.
7. Барно Абдиевна Ахмедова, Raqamli iqtisodiyot sharoitida ta'lim xizmati sifatini oshirishda ekonometrikadan foydalanish metodikasi ., ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ, 2022, Том 1 Номер ¼ Страницы 42-45
8. Барно Абдиевна Ахмедова, Рақамли иқтисодиёт шароитида таълим хизмати сифатини оширишнинг моҳияти ва вазифалари, ЎЗМУ ХАБАРЛАРИ, Том 1 Номер 1/6/1 Страницы 28-31
9. Даминова Б. Э, СРАВНИТЕЛЬНЫЙ АНАЛИЗ СОСТОЯНИЯ ОРГАНИЗАЦИИ МНОГОУРОВНЕВЫХ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ ПРОЦЕССОВ, «Экономика и социум» том 2, №1(104), ст-611-614
10. DAMINOVA BARNO ESANOVNA, APPROACHES OF REFLECTION OF KNOWLEDGE IN INFORMATION RESOURCES, ELECTRONIC JOURNAL OF ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING. FEBRUARY, 2021 -IV. ISSN 2181-975,
11. Daminova Barno Esanovna, UDK: 372.881 CRITERIA FOR EVALUATING THE EFFECTIVENESS OF THE EDUCATION SYSTEM, ELECTRONIC JOURNAL OF ACTUAL PROBLEMS OF MODERN SCIENCE, EDUCATION AND TRAINING. FEBRUARY, 2021 -IV. ISSN 2181-975, ст-33-37
12. Барно Эсановна Даминова, Максадхан Султаниязович Якубов, Проблемы защиты от внешних и внутренних информационных угроз, Труды Северо-Кавказского филиала Московского технического университета связи и информатики, 2013, №1, ст-306-308,
13. Farrux Qodirov / Econometric modeling of medical services in the territories / International Conference on Information Science and Communications Technologies ICISCT 2022 Applications, Trends and Opportunities 28th, 29th and 30th of September 2022, Tashkent, Uzbekistan.
14. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "CREATION OF ELECTRONIC MEDICAL BASE WITH THE HELP OF SOFTWARE PACKAGES FOR MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." *Conferencea* (2022): 128-130.
15. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "IMPORTANCE OF KASH-HEALTH WEB PORTAL IN THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." *Conferencea* (2022): 80-83.
16. Қодиров, Ф. Э., and Ж. Э. Нематов. "РАЗВИТИЕ ЛОКАЛЬНОЙ СЕТИ НА ОСНОВЕ ТЕХНОЛОГИИ GPON." *Инновации в технологиях и образовании*. 2019.
17. Nematov, Jamshid. "MYBOOK. UZ VIRTUAL KUTUBXONA TIZIMINING IMKONIYATLARI VA XUSUSIYATLARI." *Current approaches and new research in modern sciences* 1.5 (2022): 56-60.
18. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "CREATION OF ELECTRONIC MEDICAL BASE WITH THE HELP OF SOFTWARE PACKAGES FOR MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." *Conferencea* (2022): 128-130.

19. Ergash o'g'li, Qodirov Farrux. "IMPORTANCE OF KASH-HEALTH WEB PORTAL IN THE DEVELOPMENT OF MEDICAL SERVICES IN THE REGIONS." *Conferencea* (2022): 80-83.
20. Қодиров Фаррух Эргаш ўгли. "Ижтимоий ва хизмат кўрсатиш соҳасини ривожлантиришда соғлиқни сақлаш хизматларини эконометрик моделлаштиришнинг аҳамияти", Ўзбекистон Республикаси Фанлар Академияси ЎЗР ФА бирлашган касаба уюшма қўмитаси Ўзбекистон Республикаси Фанлар академияси ёш олимлар кенгаши, 2022/9/30, ст-211-213.
21. Қодиров Фаррух Эргаш ўгли. "Вилоят аҳолисига соғлиқни сақлаш хизматлари кўрсатиш тармоқлари ривожланиш механизмининг статистик таҳлили". "Innovatsion texnologiyalar, IT-texnologiya va ishlab chiqarishda mehnat muhofazasi muommalari va yechimlari" mavzusida xorijiy hamkorlar ishtirokida Respublika ilmiy- amaliy anjuman materiallari, 2022/9/23, ст-540-545.
22. Qodirov Farrux Ergash o'g'li. "Optimum solutions for the development of medical services in private clinics", Raqamli transformatsiya jarayoniga axborot texnologiyalarini joriy etishda ma'lumotlarni himoyalash muammolari va yechimlari respublika ilmiy-amaliy anjumani ma'ruzalar to'plami, 2022/5/13, ст 79-82.
23. Қодиров Фаррух Эргаш ўғли, "Худудларда тиббий хизмат кўрсатишни эмпирик моделлаштириш", ХОРАЗМ МАЪМУН АКАДЕМИЯСИ АХБОРОТНОМАСИ, 2022, ст-119-123.
24. Qodirov Farrux Ergash o'g'li, "Аҳолига тиббий хизмат кўрсатиш соҳасининг келгуси ҳолатини башоратлаш", "Сервис" илмий-амалий журнал, 2022, ст 56-59.
25. Қодиров Фаррух Эргаш ўгли, "Қашқадарё вилояти аҳолисига тиббий хизмат кўрсатиш тармоқларини ривожлантиришнинг истиқболлари", AGRO ILM – O'ZBEKISTON QISHLOQ VA SUV XO'JALIGI, 2022, ст 119-120.